

Наталія ЛИСЕНКО-ЄРЖИКІВСЬКА

Інститут літератури імені

Т.Г. Шевченка НАН України

ТВОРЧІ ПРАГНЕННЯ І ВИЯВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 50-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Приводом до написання статті стали рефлексії, пошуки і роздуми стосовно полеміки про літературу і мистецтво 1956 – 1957 рр. у Польській Народній Республіці та її реценція в тогочасній українській періодиці. Розглядається питання «хрущовської відлиги», дискусій про метод соціалістичного реалізму в радянській літературі 1957 – 1959 рр. і впливи цих процесів на появу феномену шістдесятництва в українській літературі.

Ключові слова: *дискусія, «відлига», польські й українські письменники, метод літератури соцреалізму, літератори різних напрямків, шістдесятники.*

The reflections, research and thoughts concerning the polemics on literature and art of the years 1956-57 in People's Republic of Poland, also its reception in the contemporary Ukrainian periodics became the ground for writing the paper. The issues of 'Khrushchev's thaw', discussions on the socialist realism method in the Soviet literature of the years 1957-59, also these processes influence on the appearance of the 'sixties' phenomenon in the Ukrainian literature were considered.

Key words: *discussions, 'thaw', polish and Ukrainian writers, the social realism method in literature, literary persons of different directions, writers of 'sixties'.*

Powodem do napisania artykułu stały się refleksje, poszukiwania i rozmyślenia dotyczące polemiki o literaturze i sztuce w latach 1956-1957 w PRL-u oraz jej recepcja w ówczesnej prasie ukraińskiej. Rozpatrzono kwestię «odwilży chruszczowskiej», dyskusji o metodzie socrealizmu w literaturze radzieckiej lat 1957-1959 oraz wpływów tych procesów na powstanie fenomenu «szistdesiatnykiw» w literaturze ukraińskiej.

Słowa kluczowe: *dyskusja, «odwilż», pisarze polscy i ukraińscy, metod literatury socrealistycznej, literaci różnych nurtów, «szistdesiatnyku».*

Упродовж багатьох років паризький часопис «Культура», редактором якої був незабутній Є. Гедройц, уміщував матеріали, присвячені українським темам. Завдячуючи співпраці з істориками, письменниками і критиками, представниками української еміграційної спільноти в Європі і США, журнал оприявлював, бодай у загальних рисах, віхи нашої вітчизняної історії, розповідав про класичну і сучасну літературу, сталінську репресивну політику, ознайомлював із дискусією навколо творчості шістдесятників тощо. Із-поміж його авторів, котрі

приділяли увагу українській літературі – поет, перекладач і критик Ю. Любодовський та мовознавець і славіст А. Вінценз, син письменника С. Вінченза. Саме він виступив зі статтею «Нова література в Україні» (Культура. – 1965. – № 5), посилаючись на праці І. Кошелівця, Б. Кравціва, Б. Осадчука, Дж. Луцького, презентував матеріали про з'яву в українській літературі поетів-шістдесятників. Знаний славіст вважав, що в «українській відлизі певну скромну роль відіграло і польське посередництво: у 1955–1957 роках контакти польських письменників із Києвом та Львовом були відносно поживлені, і дещо з тогочасного бродіння в Польщі просочилося й на Україну» [1, 412]. Справді цікавою є думка щодо «тогочасного бродіння» в культурному житті Польської Народної Республіки, а вірніше, дискусії з приводу ліквідації монокультури соцреалізму та реєвропеїзації польської літератури. Вінценз увиразнював роль польських інтелектуалів, які виступали медіаторами, транслявали західні ідеї на свою територію, а відтак нові мистецькі віяння втрапляли й до нас. На його думку, «відлига» в Україні, хоч була набагато обмеженіша, ніж у Польщі, а таки дала змогу з'явитися творам молодих письменників, поколінню, т. зв. шістдесятників. Приводом до пізнання того, що відбувалося в сусідній країні, ставали: декади, фестивалі, міжнародні наукові й письменницькі з'їзди; книжки, періодичні видання, епістолярій, конфіденціальні зустрічі, розмови віч-на-віч.

Відштовхуючись від сказаного вище, себто того, що стосується *скромного польського посередництва* у ферментуванні поглядів на радянську дійсність, й, зокрема, на метод соціалістичного реалізму, як на заперечення уніфікаційної формули розвитку літератури та мистецтва, вважаю доцільним зробити невеликий екскурс у середину двадцятого століття, згадавши перебіг подій майже шістдесятирічної давності. Погляд у те не надто далеке з історичної перспективи минуле дозволяє підтвердити однастайність прагнень польських і українських письменників і митців жити у гуманістичному суспільстві, без страху і тотального ідеологічного контролю, який тяжів над ними. Але мусимо взяти до уваги, що «часи від закінчення війни до середини 50-х років..., були, по суті, безкраю смутним безчассям в українській і всій радянській літературі» [2, 84]. Певною мірою це стосується й польських літераторів, серед котрих вистачало ідеологічно заангажованих, щоб їхніми стараннями та під тиском «радянізації», на Щецинському ІV-му з'їзді (1949) письменників, була прийнята програма соціалістичного реалізму як магістрального шляху розвитку літератури, а насправді це інтервенція «соцреалізму радянського зі своїми власними правами,

власними нормами і власними критеріями вартості, який не підлягав переоцінці» [3, 190]. Відторгнення потворної Кремлівської системи, яка одних робила заручниками, «запрограмовуючи на учення марксизму-ленінізму як «істину в останній інстанції»», до других застосовувала принцип «батога і пряника», плекала цензорів, донощиків і ретельно відстежувала, щоб все йшло в річищі офіційної партійної ідеології, «у дусі «провідного», а далі і «єдиного» методу соціалістичного реалізму» [4, 90], починалося «по яловій життєвій смузі» [2, 108] з другої половини 50-х рр. ХХ століття.

Відлига, яка прийшла вслід за виступом М.Хрущова на ХХ з'їзді партії у лютому 1956 року, викликала змішані відчуття: душевні потрясіння, надію і тривогу за майбутнє. «Відкриттям очей народу на правду» [5, 37] стало розвінчання культу особи Сталіна і повернення з таборів незаконно репресованих. Були й такі, котрі не розуміли «для чого відкрили раптом народу цю правду» і, що чекає їх завтра. Як свідчення – лист-відповідь І.Світличного адресований колезі Євгенії Дейкіній, датований 18 березня 1956 року. «Всі ми, – пише аспірант Інституту літератури УАН СРСР, – переживаємо не так трагедію того, що сталося, скільки полишення власних ілюзій. Правда ця потрібна. Вона благодворна. Будемо менше такими наївними простачками» [5, 38]. Був переконаний, що сподіватися від влади рішучих дій, які б привели до суттєвих і великих змін у країні, не варто. Навіть висловив своє побоювання: «...культ особи замінять культом колективної особистості», – обґрунтувавши ймовірність того, що може статися. Причину бачив у напівправді, «приховуванні від народу більшості важливих рішень, які приймають зверху, без будь-якого обговорення знизу». Узагальнюючи сказане, сумно констатував: ніхто не дозволить «виступити публічно з якими-небудь важливими думками», а «сказати всю правду» й поготів, адже внутрішня політика незмінена, «демократії поки що немає». Однак І. Світличний, попри перераховані негаразди, радіє й цим незначним переминам, хоча передчуває, що «напевне, до кінця справу доведуть інші люди» [5, 38]. Отже, представлені роздуми підтверджують усвідомлення молодим критиком часу, в якому опинилося повоєнне покоління, та вказують на його щирі сподівання дочекатися демократизації суспільства.

Як свідчить прозаїк В. Шевчук: «Культурне і літературне життя Києва в кінці 50-х, тобто ще до появи шістдесятників..., було в стані пробудження, що зумовлювалося значними зрушеннями в мислячій свідомості, передусім розкриттям та осудом т. зв. «культу особи», тобто тоталітарний режим певною мірою відходив від абсолютизму і кривавого

терору; зрештою, не так вижив себе, як потребував реформації...» [6, 3]. Свідома чи підсвідома віра в зміни у період «відлиги», «незважаючи на суперечність, обмеженість «свобод», визначала нові віяння, настрої, надії» [4, 92]. Згодом поет Б. Мамайсур у вірші «Минуть століття...» влучно охарактеризує той період, як життя «між Сьогодні й Завтра» [7, 102], а Ліна Костенко писатиме: «...ми були такі молоді, так вірили у правду, вперше сказану нам тоді, з такою чистою душею пішли в боротьбу за неможливість повторення сталінських жажів!» [8, 1]. Втім у 1956 – 1957 рр. українські письменники і критики ще не виборсалися з обов'язкових догм і партійних застережень, бо розставлені для них ідеологічні пастки, були з дуже міцними лещатами, скажімо, відживлення маркситсько-ленінського учення, підготовка і святкування 40-річчя Жовтневої революції; і, тому залишалися приреченими, вірними декларованому і диктованому зверху методу соціалістичного реалізму, хоча вербально і публічно схилилися до розширення його меж [9], висловлювали потребу стилістичного новаторства в поезії і прозі.

Поширення атмосфери «хрущовської відлиги» на терени країн соціалістичного табору викликало там закономірне бажання повернути певні демократичні інституції і свободи, зосібна в літературі й мистецтві відмовитися від «провідного методу» соціалістичного реалізму. У Польщі від початку 1956 року панувала обстановка віри у відродження всього культурного життя [10, 158]. З'явилися нові, альтернативні офіційним, часописи; на їхніх сторінках і розгорнулася дискусія про майбутні шляхи розвою літератури, театру, музики, живопису і кіно. Озвучувалася «вимога повної свободи творчості», свободи існування різних літературно-художніх угруповань і вільної безцензурної періодики; домагалися «повного відокремлення художньої творчості від політики, безапеляційного права на існування далеких від соціалістичного реалізму і взагалі від реалізму літературних напрямків» [11, 58]. Ядвіга Секорська підкреслювала, що «непорушний основоположний метод радянської літератури був «теоретичною і моральною підпорою сталінізму» [12, 4] і тому його треба негайно позбутися. У цьому ж ключі велися розмови і у мистецьких колах, тим-то найактивніше з-поміж них поет Юліан Пшибось, вимагав «скасування соціалістичної неволі на ниві мистецтва» [1, 414].

Про перебіг цієї дискусії в українських творчих спілках було відомо завдяки різного роду контактам (офіційним, родинним, приятельським, студентським тощо). Приміром, у квітні 1956 р. М. Рильський був запрошений на сесію Польської академії наук, присвячену пам'яті Адама Міцкевича [13]. Невдовзі відбулася декада української культури у Польщі

(30.09. – 9.X.1956 р.) в рамках місячника польсько-радянської дружби [14]. Максим Тадейович у статтях, опублікованих після повернення додому, розповідав про свої «зустрічі у Варшаві, Лодзі, Кракові з польськими літераторами різних напрямків...» [15, 97]. Українському читачеві поет пояснював чому ідеться саме про «різні напрямки»: «Річ у тому, що серед польських письменників, а ще більше серед польських художників, точиться нині затята дискусія про основні принципи мистецтва й літератури...» [15, 97]. Однак тоді не могло бути й мови про висловлювання правдивої точки зору на розгорнуту польськими митцями полеміку; і тому автор змушений був іти на компроміс – в душі офіційних настанов застерігати «тих людей, які намагаються відкинути соцреалізм», що так можна «докотитися іноді й до прямого заперечення й самої соціалістичної ідеї» [15, 124]. Звісно, це застереження стосувалося радянських митців, яких партія наставляла бути вірними помічниками її курсу побудови комунізму; через це своїми творами «служити народові», пропагувати і втілювати в життя ідеї нового перетворення дійсності. Якщо ж дивитися на окремі фрази як данину системі, то в сказаному М. Рильським чітко прочитувалася конкретика: в польській пресі, в руслі естетичних розмов про різні стильові напрямки, соцреалізм піддається критичному переглядові... Будь-які повідомлення такого роду належне сприймалися зацікавленими читачами, вже не кажучи про те, що в середовищі однодумців велися розмови на заборонені теми. Солідаризуюся тут із твердженням Я. Поліщука: «...сам поет під камуфляжем партійної риторики нерідко приховував глибокі думки й правдиві, чесні оцінки, – коли йшлося про творчість класиків чи сучасників, про національну мову, про зв'язки з культурним світом» [16, 310].

Із 1956-го року в Україні починається повернення чималої кількості імен і низки талановитих і цінних художніх напрацювань представників «розстріляного відродження», поява яких позитивно відбилася в художній формі текстів 60-ків. Період «відлиги» виразно окреслив спустошення, яких завдав вітчизняній літературі кількадесятилітній терор, водночас пожвавив певною мірою весь літературний процес, сприяв новому осмисленню минулих і сучасних подій. Перевагою стало – вільніше почування людей, вільніше висловлювання своїх думок. Але розгорнути дискусію, подібну до польської, говорити в пресі відкрито про творчу свободу, друкувати твори письменників-емігрантів, – це зробити в українських жорстких цензурних рамках було неможливо, бо інтелектуальне піднесення не могло довго залишатися поза увагою компартійних органів та КДБ, особливо у Львові: викликали на

співбесіди, виключали з університетів студентів-дипломників [17, 27]. Певна річ, тому ніхто зі старшого, середнього та молодшого покоління письменників і критиків із низки об'єктивних і суб'єктивних причин не пішов би тоді на відкритий конфлікт із владою, а час «новобранців», майбутніх шістдесятників ще не настав. Варто не скидати з шальки терезів, що суспільно-політичне життя змушувало письменників і митців часто лукавити, чи постійно балансувати на межі компромісу між «власною совістю» та об'єктивними реаліями тієї культурної ситуації, в якій їм доводилося жити і творити. Пам'ятали, що варто бути стриманими, бо знали чого їм можуть коштувати відверті висловлювання. Консолідуватися й шукати виходу з лабіринту догматичних приписів, стати на шлях пасивного чи активного протистояння системі наважаться, коли скреснуть «заморозки» (1958 – 1960), себто на початку шістдесятих років. Протистояння шістдесятників «не стало й з багатьох причин не могло стати кінцем тоталітарної, командно-адміністративної системи, але стало передвістям і прологом цього кінця, для тих часів ще досить віддаленого» [2, 108].

Варто окреслити декількома абзацами зовнішні, а відтак і внутрішні чинники, які зіграли важливу роль у «відкритті очей на правду», у полемічних негаціях соцреалізму в Польщі та його дискусійних реінкарнаціях 1957 – 1959 рр. у СРСР, у визріванні опозиційних настроїв і переконань.

Прагнення прискорити десталінізацію – цим означені т. зв. «політичні кризи» в Польщі (весна – літо) й Угорщині (жовтень – листопад) 1956 року. Широкомасштабні акції протесту в Будапешті охопили всю країну. Реакцією Кремля стала збройна інвазія й немилосердна розправа над угорськими учасниками «боротьби за оновлення соціалізму» і антикомуністичного руху, яка тривала майже до поч. 60-х рр. І тут цинічно були використані «думки радянського народу з приводу цих подій» – ніби той прохав свій уряд «ужити рішучих заходів у боротьбі з угорською контрреволюцією» [18, 152]. Інциденти в Угорщині призвели до втрати престижу СРСР серед інтелектуалів як країн народної демократії, так і західного світу. Чимало колишніх прихильників комуністичних ідей виступило з протестами і вийшло з компартій. Уже наступного року в пресі США заговорили про авторів творів із «крамольним» змістом. Серед них – югославський політик, поет і публіцист Джілас Міловар, котрий у книжці «Новий клас» зобразив правлячу верхівку країн соціалістичного табору як заможний прошарок суспільства, паразитуючий на комуністичних гаслах. Переглянув свої погляди і Говард Мелвін Фаст, американський прозаїк, лауреат

Міжнародної Сталінської премії «За зміцнення миру між народами (1953), батько якого, до речі, потомок емігрантів з України. Не так давно його твори, передусім роман «Спартак» (1951), видавалися в Радянському Союзі мільйонними тиражами, а тепер за книжку «Голий Бог: письменник і компартія» (1957) радянська преса нагородила ярликами – «Іуда», «відступник від марксизму». До слова, через два роки російські емігранти у Нью-Йорку переклали твір Фаста, а невдовзі він поширювався у самвидаві на теренах країни Рад.

У світовій пресі з'явилася критика горьківського дітища радянської літератури та його естетичних і теоретичних засад. Французький філософ Анрі Лефевр вважав: «соціалістичний реалізм вигадкою, що народилася як наслідок культу особи, а оскільки культ особи викрито, то треба позбутися цього методу,... бо при такому методі всі факти, явища літератури підганяються до наперед заданої схеми» [19, 135]. Свої нові погляди на марксизм він виклав у книжці «Сума і залишок» (1959). За намовою радянських ідеологів був підданий остракізму в європейській і всесоюзній комуністичній пресі та наукових статтях [20]. Так само твердження «соціалістичний реалізм – це порожнеча» зробило з югославського письменника, словенця Йосипа Відмара апологета буржуазії. Чималий список «відступників» тих, хто піддавав ревізії марксистсько-ленінську ідеологію, складався з відомих імен і прізвищ не лише партійних діячів (італієць А. Дволітті), а й науковців, представників культури і літератури (поляки Я. Секорська, Я. Котт, угорець Т. Ацела та ін.). Твори багатьох вилучалися із книгарень та бібліотек або негласно заборонялися, а ліва зарубіжна комуністична і радянська преса зараховувала їх до *ревізіоністів*. За критику цього ж методу дісталася на горіхи й українським емігрантам (письменникам і літературознавцям), «затятим українським буржуазним націоналістичним запроданцям – петлюрівцям, грушевським, маланюкам» [21, 146].

Члени Центрального Комітету з ідеологічних питань, налякані подіями у Польщі, Угорщині, Югославії та невдоволенням у середині радянської країни, зобов'язали органи служби безпеки ретельніше моніторити настрої і думки своїх співгромадян, записувати розмови та висловлювання селян, робітників і інтелігенції. Скликане до Москви 14 – 16 листопада 1957 року міжнародне товариство прихильників марксизму-ленінізму прийняло «Декларацію наради представників комуністичних і робітничих партій» (1957), в якій головною настановою було «подолання догматизму і ревізіонізму в робітничому і комуністичному русі». У періодиці вміщували розлогі статті викривально-повчального характеру, де тональність і акцентуація

матеріалів витримана у світлі владних настанов. Та лише ігноруючи ідейне моралізаторство можна було відчитати головне. От хоча бий, журнал «Вітчизна» (1958. – № 6) надрукував матеріал про молоде покоління польських поетів і прозаїків, які ставали на шлях «літераторів-екзистенціалістів» [22, 172], орієнтуючись на модерністські течії Заходу. Лідером скандальної «занепадницької хворобливої новелістики» [22, 177] виступав Марек Гласко, а наслідувачем поетики «занепадницької творчості Ф. Кафки» [22, 173] – Славомир Мрожик. Тогочасна польська література, як інформувалося, сповідувала натуралістичний фактографізм, несофістичний гуманізм; захоплювалася т. зв. «чорнописанням», де головні герої – абсурдисти і песимісти, огорнуті бездіяльністю, психічною втомою, надривом, настроями вельгшмерцу. Відстежувалося ігнорування методом соцреалізму також у творах, в яких викривалося порушення норми законності в період панування культу особи («Мати Крулів» К. Брандера, «Саргасове море» О. Сцибор-Рильського, деякі оповідання зі збірки В. Ворошильського «Жорстока зірка» та ін.). Викликало занепокоєння і наймолодше покоління польської поезії; і тут ліричний герой віддалявся від світу, в якому він жив. А у виступах критиків нехтувалася дієва, перетворююча роль літератури, зводилася нанівець роль позитивного героя, натомість підтримувався інтерес до побутописання, до питань нездорової психології, ратувалося за літературу французьких екзистенціалістів, цих сумнівних навчителів польської молоді. Як висновок: лікама від творчого бездоріжжя, перед яким опинився дехто з тамтешніх письменників і критиків, був і залишається «тісний зв'язок літератури і мистецтва з життям народу»⁴⁴, ідейність і партійність. Метод соцреалізму проголошувався єдиним і вірним напрямком літератури і мистецтва, зобов'язуючи радянську літературознавчу науку «показати польським письменникам дійсні зразки творчої розробки важливих питань його естетики» [11, 65].

Завдяки не лише такого роду статтям, де можна було «читати між рядків», а ще і різним інформаційним каналам, в тому числі й особистим творчим контактам, дійсні факти, які замовчувалися, таки отримували розголос у певних колах. Критик М. Ільницький писав: «Одним із джерел інформації про нові віяння в літературознавстві, філософії та інших ділянках гуманітарного знання стали польські книги, що їх легко можна було купити в книгарні «Дружба» або привезти при нагоді безпосередньо з Польщі» [17, 27]. Заразом він відмітив, що з другої половини 50-х рр. там почали виходити газета «Українське слово», з додатком «Українська культура» й альманах «Український календар». До сказаного, імовірно, у

⁴⁴ Тут мається на увазі праця партійний документ – М. Хрущов «За тісний зв'язок літератури і мистецтва з життям народу» (1957).

перебіг польських дискусійних питань була посвячена й Ліна Костенко, яка 1952 – 1956 рр. навчалася в Літературному інституті ім.

М. Горького в Москві (тут «відлига» виявлялася і нуртувала більш розкуто, ніж в Києві [23, 46]), а 1958 року вона гостювала у Польщі. Спрагли істини, роздумуючи про час і події, шукали її, долаючи перепони. Цим непересічним особистостям, які не сприймали радянської брехні, колективної однастайності й одноманітності, присвячені рядки Ліни Костенко: «Епоха нас поетами робила, / Епоха в нас вмика постійний струм. / Рвонула наші душі — як рубильник, / Включила в сіть високовольтних дум» [24, 252].

Під гаслом «захищати соціалістичну культуру в тій складній ідеологічній боротьбі, яка загострилася після XX з'їзду, бути натхненними співцями героїчної дійсності, співцями історичного поступу радянського народу, його комуністичних ідеалів», почалася кампанія проти опортуністів, «естетствуючих снобів». Розуміючи, що поезія здатна формувати опозиційну мову, почастішали напади на індивідуалістичні прояви в ній. Журнал «Комуніст України» (1958. – № 12) надрукував статтю П. Іванова «За високе громадянське звучання (Нотатки про ліричну поезію)». Автору впали в око «нерівні в ідейно-художньому відношенні» поетичні збірки Валентини Ткаченко «Осінь тільки починається», І.Хоменка «Дуби не хияються» (обидві – 1958). Та особливе незадоволення викликала друга збірка Ліни Костенко «Вітрила» (1958), на віршах якої, на його погляд, «найвиразніше позначилась згубність «чистої лірики»» [25, 84]. Те ж саме вгледів Іванов і у віршах «Я прощаюся з рідним краєм», «Ми з тобою – як море і небо», надрукованих у збірнику «День поезії 1958» (1958). Тут же він знайшов у творах С. Голованівського, Л. Первомайського, Д. Павличка «двозначні образи, невиразні натяки».

Європейські збурення (з осені 1956 р.) направлені проти методу соціалістичного реалізму змусили його радянських координаторів зорганізувати в Москві дискусію, яка проходила під егідою СП СРСР та Інституті світової літератури ім. М. Горького в квітні 1957 року і восени 1958 року, а також впродовж 1957 – 1959 рр. видати «на гора» публікації в газетах і журналах, зокрібно «Радянське літературознавство» (1958. – № 1), «Вопросы литературы» (1957 – № 4). Обговорювалися питання реалізму і соцреалізму, естетика методу соцреалізму, різноманітності художніх стилів і форм у літературі соцреалізму [26, 4]. Ці, скоріше, наради, ніж дискусії, як переконливо показала Тамара Гундорова, «засвідчували, що, по суті відбувалися два паралельні процеси – узаконення соцреалістичного канону та догматизація методу соцреалізму» [27, 172]. Схвальним виявом цієї т. зв. полеміки була легалізація наявності революційного романтизму в межах

соцреалістичної літератури, узаконення якого «по-своєму позитивно відбилося на літературі – урізноманітнення радянської літератури в 60-ті рр. відбулося не без впливу романтичної парадигми» [27, 175].

1957 року секретар Польської Об'єднаної Робітничої Партії Владислав Гомулка дискусію польських письменників і митців окреслив як таку, що балансувала між «догматизмом» і «ревізіонізмом», наголосивши: «партія повинна обрати активну позицію у відношенні до культури, а також обов'язково має зміцнити свій вплив на творчі спілки» [10, 163]. Знову тут запанувала цензура. Пресу підпорядковували партійним інстанціям. Не побачив світ часопис «Європа», підготовлений до видання Є. Анжеєвським, не були видані й приготовані до друку інші культурологічні тексти. Зліквідований клуб творчої молоді, з кінця ц.р. перестали друкувати письменників-емігрантів. Вочевидь жовтневе відродження («Жовтень»), як прийнято називати те «збурення» 1956 – 1957 рр., його надії та сподівання, на переконання З. Яросінського, заклали фундамент сучасної польської літератури.

Таким чином, з одного боку, «партія боялася вільного слова, ледь-ледь попускала сталінські гальма і в другій половині 1958 року постаралася затиснути їх знову» [28, 6], а з другого – прагненням будь-що втримати суспільство під своїм контролем, проводити десталінізацію тільки у визначених межах, призвело до того, що тоталітарний режим вступив у відкритий конфлікт як з польською, так і з українською інтелігенцією.

В українській літературі поява на поч. 60-х рр. нонконформістів засвідчила духовну і творчу зрілість українських письменників, митців і критиків І. Дзюби, І. Світличного, Є. Сверстюка, Михайлини Коцюбинської, Ліни Костенко І. Драча, Є. Гуцала, М. Вінграновського, І. Калинця, В. Дрозда, В. Шевчука, Алли Горської, Л. Танюка, П. Заливахи, Л. Семикіної, та чимало інших, кількість яких помітно додавалася – передусім В. Стус; вони засвідчили здатність солідаризуватися й ставати в опозицію до владних структур.

Література

1. Простір свободи: Україна на шпальтах паризької «Культури» / Перекл. з пол. / Видання підготувала Б. Бердиховська. – К.: Критика, 2005. – 527 с.
2. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського. Книга друга: 1941 – 1964. – К.: МПП «Інтел», 1993. – 271 с.
3. Werner A. Wina niewinnych i niewinność winnych. Rzut oka na związki polityki z literaturą i literatury z polityką w PRL // Sporne postaci polskiej literatury współczesnej. – Warszawa: Wyd-wo IBL, 1994. – 207 s.
4. Крижанівський С. Спогад і сповідь з ХХ століття. – К.: СтилоС, 2002. – 240 с.

5. Світличний І. Голос доби: Кн. 2 / Упорядн. Л.Світлична, Н.Світлична. – К.: Сфера, 2008. – 424 с.
6. Шевчук В. На березі часу. Мій Київ. Входи́ни. – К.: Темпора, 2002. – 272 с.
7. Мамайсур Б. Минуть століття... // Дніпро. – 1963. – № 9. – С. 101 – 102.
8. У вирі шістдесятницького руху: Погляд з відстані часу / Ідея видання та упоряд. В. Квітневого. – Л.: Каменяр, 2003. – 127 с.
9. Див.: Довженко А. Искусство живописи и современность // Лит. газета. – 1955. – 21 черв.
10. Jarośiński Z. Nadwiślański socrealizm. – Warszawa: Wyd-wo IBL, 1999. – 328 s.
11. Ведіна В. П. Про літературну дискусію в Польщі // Радянське літературознавство. – 1957. – № 2. – С. 55 – 65.
12. Nowa Kultura. – 1956. – № 44. – S. 4.
13. Рильський М. У братній Польщі // Україна. – 1956. – № 13 (липень). – С. 20 – 21.
14. Jedność, przyjaźń, braterstwo! Єдність, дружба, братерство // Україна. – № 20 (жовтень). – С. 1 – 2.
15. Рильський М. Твори: В 20-т. – К.: Наук. думка, 1988. – Т. 18. – 760 с.
16. Поліщук Я. Краківські рефлексії Максима Рильського // Поліщук Я. Пейзажі людини. – Х.: Наук. вид-во «Акта», 2008. – С. 310 – 328. (346 с.)
17. Ільницький М. Драма без катарсису. Сторінки літературного життя Львова другої половини ХХ століття. Книга 2. – Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – 256 с.
18. Ступницький Л. Соціалістична Угорщина вистояла // Жовтень. – 1957. – № 5. – С. 148 – 153.
19. Варганов Г. Партія веде // Дніпро. – 1958. – № 1. – С. 131 – 137.
20. Див.: Боров Ю. О ревизионистских теориях А. Лефевра // Против буржуазных концепций и ревизионизма в зарубежном литературоведении. – М.: Гослитиздат, 1959. – С. 165 – 187.
21. Малишко А. Про сучасну поезію // Дніпро. – 1958. – № 1. – С. 138 – 154.
22. Ведіна В. Прояви ревізйонізму в польській літературі // Вітчизна. – 1958. – № 6. – С. 168 – 1978.
23. Кореневич Л. Як по струні безодню... Кілька особистих сторінок до біографії шістдесятництва. – К.: Смолоскип, 2004. – 260 с.
24. Український календар. – Варшава, 1968. – 352 с.
25. Іванов П. За високе громадянське звучання (Нотатки про ліричну поезію) // Комуніст України. – 1958. – № 12. – С. 81 – 87.
26. Народа з питань соціалістичного реалізму // Лит. газета. – 1958. – 17 жовт. – С. 4.
27. Гундорова Т. Соцреалізм: ідеологічний кіч // Гундорова Т. Кіч і література. – К.: Факт, 2008. – 281 с.
28. Кошелівець І. Панорама найновішої літератури в СРСР. Поезія – Проза – Критика. – Мюнхен: Пролог, 1963. – С. 5–26.